



UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ,
FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE”
DIN TÂRGU MUREȘ

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL: FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

Doctorand:

Antoaneta-Adela SZILAGYI (HAGĂU)

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREȘ

2022

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ**

**ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL : FILOLOGIE**

**AUGUSTIN BUZURA – PROZĂ ȘI LUCIDITATE
REZUMAT**

Doctorand:

Antoaneta-Adela SZILAGYI (HAGĂU)

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREȘ

2022

AUGUSTIN BUZURA – PROZĂ ȘI LUCIDITATE

REZUMAT

CUPRINS

ARGUMENT

CAPITOLUL I. ÎNTRE TEXT ȘI CONTEXT

- 1.1. Biografia ca destin
- 1.2. Publicistica lui Augustin Buzura
- 1.3. Textul și contextul. Avatarurile epicii
- 1.4. Dimensiuni și modele narative

CAPITOLUL II. TIPOLOGII ALE PROZEI

- 2.1. Forme romanești
- 2.2. Romanul alienării. *Absenții*
- 2.3. Romanul adevărului social. *Fețele tăcerii*
- 2.4. Romanul adevărului psihologic. *Orgolii*
- 2.5. Vocile nopții – roman al „obsedantului prezent”
- 2.6. Ciclul *Zidul morții*
- 2.7. Romanele postdecembriste. *Recviem pentru nebuni și bestii și Raport asupra singurătății*

CAPITOLUL III. DINCOACE ȘI DINCOLO DE REALISM

- 3.1. Realitatea socială
- 3.2. Literatura și etica scrisului
- 3.3. Literatură și adevăr

CAPITOLUL IV. SUB ZODIA LUCIDITĂȚII. TIPOLOGII ALE PERSONAJELOR

- 4.1. Personajul literar în romanul modern
- 4.2. Condiția personajelor. Metamorfoze și redefiniri
- 4.3. Intelectualul
- 4.4. Țăranul și lumea rurală
- 4.5. Delatorul
- 4.6. Proletarul
- 4.7. Personajele feminine și iubirea

CAPITOLUL V. AVATARURILE RECEPTĂRII CRITICE

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

Augustin Buzura este un prozator important al literaturii române, despre care s-a scris mult, scriitorul fiind considerat un deschizător de drumuri în literatură într-o perioadă istorică supusă restricțiilor și abuzurilor ideologice. Temele și motivele, tehnicile literare pe care prozatorul le utilizează frecvent în creația sa consolidează statutul de originalitate al operei literare, al cărei mesaj, de o profunzime aparte, se degajă din subtext fiind o expresie a concepției despre literatură și viață a romancierului, un mesaj purtător de adevăr, care se desprinde dintr-o încrengătură de sensuri, relevate în substanța narațiunii și dincolo de ea, romanele sale, publicate atât înainte, cât și după revoluție trasând profilul unui prozator de certă valoare, cu unele caracteristici care conferă valoare operei: arhitectura epică, destinul personajelor, tensiunea etică și originalitatea stilului narativ.

Augustin Buzura scrie, în consens cu unele tendințe ale prozei contemporane, o literatură caracterizată prin subiectivitatea discursului, având în centrul structurilor narrative eul, ideea de individualitate, reliefându-se astfel o proză care se distinge prin multiplicarea și relativizarea perspectivelor epice. Fără îndoială că tehnicile de compoziție predilecte sunt recursul la sedimentările memoriei, fluxul conștiinței, repudierea omniscienței, memoria involuntară, prezența naratorului-personaj, autenticitatea rostirii și inserția personajului-reflector, toate acestea fiind circumscrise într-o structură epică amplă, într-o compoziție ce își propune să treacă dincolo de legi, reguli și norme estetice.

Teza de doctorat *Augustin Buzura – proză și luciditate* își propune să ofere o perspectivă de ansamblu asupra prozei lui Augustin Buzura, fixând locul pe care îl ocupă romancierul în contextul literar al anilor 1970-2000, pornind de la ideea că romanele sale reprezintă veritabile radiografii ale societății românești. Unul dintre cei mai importanți scriitori ai literaturii române contemporane, Augustin Buzura este, înainte de toate, un căutător al adevărului, un romancier autentic ce abordează în literatura sa diferite modalități epice, un scriitor ce valorifică multiple strategii și structuri narative de o certă originalitate. Romanele lui Buzura, începând cu *Absenții* (1970), *Fețele tăcerii* (1974), *Orgolii* (1977), *Vocile nopții* (1980), *Refugii* (1984), *Drumul cenușii* (1988), continuând apoi cu *Recviem pentru nebuni și bestii* (1999) sau *Raport asupra singurătății* (2009) au fost publicate în tiraje mari în țară și în străinătate, fiind reeditate sau traduse în mai multe limbi.

Augustin Buzura este considerat unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați prozatori contemporani, operei sale fiindu-i consacrate cărți, studii și articole ample, unele dintre acestea fiind reticente față de unele dimensiuni ale operei, datorită contextului social și politic în care scriitorul și-a publicat romanele. În perioada comunistă, deși cărțile sale au avut de suferit din cauza cenzurii ideologice, Augustin Buzura s-a bucurat de o largă apreciere din partea publicului cititor. Valorificând aspectul social, temele romanelor sale se concretizează în veritabile debateri interioare ale conștiinței umane marcate de cenzură, de spiritul umanist sau de avatarurile lumii politice. Subiectele romanelor de analiză psihologică își extrag substanța cu precădere din universul citadin, Augustin Buzura revelând zbuciumul interior al conștiințelor motivate psihologic, social sau moral, într-un adevărat spectacol al scriiturii ce îmbină armonios introspecția psihologică, descrierea concretului, eseul și formulele narrative inedite, elemente ce îl plasează pe Augustin Buzura în rândul personalităților literaturii române contemporane.

Pentru realizarea studiului pe care îl propunem, obiectivele cercetării au avut în vedere evidențierea actualității operelor lui Augustin Buzura (limbajul grav, preeminența social-istorică a temelor, condiția intelectualului, tema inadaptării omului, a singurătății, a supraviețuirii sau a morții), identificarea particularităților prozei (resursele analitice și dominanta psihologică, conflictele interioare, problematica filosofică, prezența unor personaje dilematice, inconsecvente, indeterminate, atipice), reprezentarea ipostazelor existențiale esențiale ale omului modern (moartea, alienarea, eșecul existențial, solitudinea, absurdul), dar și reliefarea tehnicilor și procedeele narative (construcție dezechilibrată, aparent haotică, cu discontinuități, suprapuneri, paralelisme, inserții ale unor documente nonfictive etc.).

Astfel, am căutat să aplicăm o grilă de lectură adecvată care să clarifice particularitățile de viziune, atitudine și scriitură ale prozatorului, încercând să expunem unele elemente de originalitate în unghiul de abordare a prozei lui Augustin Buzura din perspectiva conceptului de luciditate, știut fiind că prozatorul și-a construit opera din perspectiva ideilor de adevăr, conștiință sau a confruntării dintre individ și istorie. Am urmărit realizarea unui demers analitic concretizat într-o examinare interpretativă atentă la detalii și la întreg a prozei lui Augustin Buzura, cercetarea fiind extinsă și asupra creațiilor de după 1989, pentru a evidenția evoluția prozei lui Augustin Buzura. Obiectivul esențial al tezei de doctorat este reprezentat de relevarea conceptului de luciditate în proza lui Augustin Buzura, dar și a altor trăsături distinctive ale creației, începând cu scrierile din perioada comunistă, marcate de constrângerile ideologiei și ale

cenzurii și continuând cu romanele publicate în anii 2000, stabilindu-se o continuitate firească, o corespondență între etapele evoluției creatoare, printr-o contribuție la receptarea critică a prozei unui scriitor important al literaturii române contemporane.

Prezenta teză de doctorat își propune să interpreteze opera lui Augustin Buzura în spiritul unei percepții comprehensive a acestor opere literare în care accentul este plasat asupra problematicii existențiale. În acest sens, textele literare au fost abordate atât ca produs al unor factori exteriori, cât și ca univers particular, intrinsec, evidențiindu-se totodată rolul jucat de Augustin Buzura în evoluția prozei românești contemporane. Interpretarea noastră urmărește, astfel, devenirea creatoare, traversarea mai multor perioade ale creației literare, fără să se omită influențele și confluențele, dar nici restricțiile impuse de cenzura comunistă.

Pentru realizarea obiectivelor propuse am valorificat metoda analizei comparatiste, structurând teza de doctorat în cinci capitole, fiecare fiind alcătuit din mai multe subcapitole. Primul capitol relevă unele informații referitoare la biografia scriitorului, la contextul socio-cultural în care au fost publicate creațiile literare ale acestuia, urmărindu-se o deschidere generală sau teoretică, după care sunt configurate patru capitole cu caracter preponderent aplicativ, analitic, teza de doctorat urmând așadar traiectoria general – particular, reliefându-se astfel un deductiv, de la conceptul de luciditate la analiza sa în texte considerate reprezentative pentru obiectivul nostru.

Primul capitol este o incursiune în existența scriitorului Augustin Buzura, realizată cu scopul explorării unor elemente și dimensiuni contextuale care au generat universul operelor sale, reliefându-se totodată locul pe care l-a ocupat romancierul în peisajul literar românesc. Acest capitol, intitulat *Între text și context*, surprinde momente ale biografiei scriitorului Augustin Buzura și ale activității sale literare. Sunt inventariate amintirile din copilăria sa ocupația hortistă din Ardeal, scenele din timpul colectivizării, părinții lui și oamenii care i-au influențat viața, primii ani de școală petrecuți în satul natal, Berința, și în Copalnic-Mănăștur, perioada anilor de liceu de la Baia Mare, apoi intervalul cuprins între liceu și facultate, perioadă care a reprezentat pentru scriitor o experiență bogată, toate aceste momente constituindu-se ca veritabile puncte de reper ale romanelor sale.

Augustin Buzura debutează în perioada studenției în revista „Tribuna”, publicație de care se leagă o bună parte din destinul său literar și publicistic, după care publică două volume de proză scurtă, *Capul bunei speranțe* și *De ce zboară vulturul*. O dată cu apariția romanelor

Absenții, Fețele tăcerii, Orgolii, Vocile nopții, Refugii și Drumul cenușii, prozatorul devine unul dintre scriitorii consacrați ai generației sale, romanele sale aducându-i un important și binemeritat succes la public. Romancierul își continuă activitatea creatoare și după revoluție, publicând romanul *Recviem pentru nebuni și bestii*, carte care surprinde cu acuitate și atenție la detalii societatea românească de tranziție de la comunism la democrație.

O importantă activitate desfășoară scriitorul în spațiul promovării culturii, devenind, în anul 1992, membru al Academiei Române și coordonator al unor organisme culturale importante, Fundația Culturală Română și Institutul Cultural Român. Scriitorul își extinde preocupările către alte sfere ale literaturii, provocatoare, cu caracter publicistic sau confesiv, publicând cărți de eseuri, interviuri și articole (*Bloc-notes, Tentația risipirii, Teroarea iluziei – convorbiri cu Crisula Ștefănescu, A trăi, a scrie*). Ilustrative sunt eforturile omului de cultură Augustin Buzura de a impune pe plan internațional Fundația Culturală Română și Institutul Cultural Român, proiecte cărora le-a dedicat mare parte din eforturile sale din ultimii ani de viață, instituții care au devenit modalități active de promovare a culturii române în străinătate, cărțile prozatorului fiind bine receptate de către publicul cititor atât înainte, cât și după anul 1989, Augustin Buzura făcând parte din elita prozei noastre contemporane.

În acest capitol am interpretat formulele epice ale romanelor lui Augustin Buzura, începând cu romanul *Absenții* și până la *Recviem pentru nebuni și bestii*, formule epice care includ monologul interior al individului aflat într-o continuă confruntare cu propriul sine și cu societatea. În acest capitol am reliefat rolul autorului care imprimă în filigranul textului o proiecție despre sine însuși, realizând totodată o corelație între narator și personaj. Au fost evidențiate tehnicile narrative moderne valorificate de scriitor (fluxul memoriei involuntare, tehnica povestirii în ramă, monologul interiorizat în confesiune, retrospectiva sau anticiparea, alternarea timpurilor trecut cu cel viitor sau utilizarea metanarațiunii, stilul indirect liber care presupune îmbinarea mărcilor vorbirii directe cu cele ale vorbirii indirecte etc.). Prin intermediul monologului interior, romancierul explorează nivelul adevărului psihologic, reușind să redea cu minuțiozitate frământările interioare ale personajelor, fluxul gândurilor și trăirile autentice ale acestora, tehnica monologului interior fiind definită naratologic ca notare a fluxului gândurilor așa cum se derulează ele în planul conștiinței, prin schimbări și mutații ale ritmului epic, prin discontinuitate și aparentă redundanță narativă. Tehnicile de compoziție se subsumează fluxului conștiinței sau memoriei involuntare, introducerii naratorului-personaj sau a personajului-

reflector, anulării ideii de narator omniscient, caracteristici ale prozei lui Augustin Buzura care sunt completate de subiectivitate, orientare spre sine, relatare la persoana I, perspectivă multiplicată și relativizată sau ideea de individualitate permanent subliniată.

Reprezentant important al generației sale, romancier de o incontestabilă forță narativă, Augustin Buzura s-a impus printr-o minuțioasă elaborare a construcțiilor epice, nuanțând cu rigoare și acuratețe textul literar, astfel încât romanul devine o radiografie a societății în ansamblul său. Prin aceste procedee de prelucrare epică succesivă modalitățile și strategiile narrative câștigă din punct de vedere calitativ, subiectele fiind selectate cu precădere din mediul citadin, astfel încât, cu concursul analizei psihologice, scriitorul sondează abisurile conștiinței neliniștite, prin conjuncția unor tehnici specifice precum introspecția, descrierea sau eseul, toate acestea integrându-se armonios în țesătura epică a romanelor.

Asemenea celorlalți scriitori ai acestei perioade, romancierul recurge la monologul interior ca la un pretext naratologic care are rolul de a explora universul interior al personajelor, unde imaginarul nu se supune niciunui control, personajele exprimându-se liber, direct, prin discursuri caracterizate prin simplitatea sintaxei, toate acestea având scopul de a crea impresia de obișnuit, de comun, printr-un neconținut apel la relief al aparent tern al cotidianului. Bazat pe alegorie și parabolă, limbajul operelor literare este puternic intelectualizat, el adresându-se unui public cultivat, fiind cunoscut faptul că lectura romanelor lui Augustin Buzura este una deloc facilă. Având puternice conexiuni în plan social, temele romanelor se transformă în veritabile dezbateri interioare ale conștiințelor dominate de un profund spirit umanist și etic, problematica morală constituind una dintre temele predilecte ale creațiilor literare ale romancierului.

În concordanță cu orientările contemporane, în scrierile lui Augustin Buzura se regăsesc multiple planuri narrative, alternanța trecut-prezent realizând un tablou veridic al istoriei sociale, prin intermediul căruia scriitorul realizează o analiză de profunzime a sufletului uman și în egală măsură a conștiinței individuale sau colective. Dramele personajelor se proiectează pe fundalul istoriei care devine pretextul dramelor unor oameni e se impun prin profunzimea trăirilor și a frământărilor sufletești cărora trebuie să le facă față. De altfel, în multe dintre scrierile sale, naratorul devine un alter-ego al protagonistului, secvențele narrative fiind tutelate de apariția evocatoare a unor personaje semnificative ce conferă substanță textului literar.

Împletirea dintre cele două instanțe epice, narator și personaj, are în vedere fuziunea între funcția de reprezentare, de interpretare și de control, alte tehnici narrative recurente fiind

povestirea în ramă, monologul interiorizat, regăsit prin excelență în confesiunile personajelor, alternarea timpurilor trecut-viitor sau stilul indirect liber. În consecință, Augustin Buzura a valorificat pe deplin resursele epicii moderne, folosind imprecizia planurilor narative, analiza în cadrul analizei (*mise en abîme*), stilul direct sau stilul indirect liber, stereotipiile gândirii, dialogurile juxtapuse, prin toate acestea prozatorul sugerând autenticitatea fluxului gândirii rapide și pătrunzătoare.

Capitolul al doilea, *Tipologii ale prozei*, reprezintă un spațiu al analizei și interpretării fiind explorate cărțile lui Augustin Buzura, începând cu primul roman, *Absenții* (1970), continuând apoi cu *Fețele tăcerii* (1974), *Orgolii* (1977), *Vocile nopții* (1980), *Refugii* (1984), *Drumul cenușii* (1988), *Recviem pentru nebuni și bestii* (1999) sau *Raport asupra singurătății* (2009), romane cu adevărat importante, ce surprind teme predilecte ale istoriei (toposul desitnului, tema alterității, obsesia eșecului sau alienarea în fața spiritului primar agresiv etc.). Am evidențiat astfel rolul primului roman publicat în anul 1970, *Absenții*, care îl impune pe Augustin Buzura ca pe un analist minuțios, pătrunzător, reprezentativ pentru literatura acelei epoci. Având o structură epică complexă, cartea reprezintă transcrierea diaristică a unei experiențe, acțiunea derulându-se într-un timp limitat - aproximativ două ore și jumătate – sub forma unui veritabil jurnal moral în care autorul notează cu minuțiozitate senzațiile de viață provocate de revoltă și angoasă. Narațiunea este discontinuă, alternează cu confesiunea, iar imaginea unei copilării traumatizante este transpusă în planul psihicului, trecutul împletindu-se cu prezentul într-o ipostază apropiată de sfera oniricului. *Absenții* devine astfel o proză modernă ce se apropie de romanul existențialist, o analiză lucidă și coerentă a personajului principal, Mihai Bogdan, un tânăr medic psihiatru suspicios și revoltat ce își caută salvarea în ironie. Tema este angoasa așteptării, solitudinea îmbinându-se armonios cu reprezentările temporalității. Protagonistul așteaptă soluția care să îl smulgă din izolare, Mihai Bogdan urmărind alinierea planului interior, subiectiv cu cel exterior, obiectiv, pentru a regăsi un limbaj comun, adecvat cu lumea. Romancierul reușește să contureze neliniștea interioară a personajului cu ajutorul simbolurilor din lumea materială: un ceas stricat, patul vechi, apa murdară de pe stradă, pereții subțiri sau soneria, obiecte care susțin iluzia normalității într-o lume care pare că și-a pierdut reperele.

Cel de-al doilea roman, publicat în anul 1974, *Fețele tăcerii* are ca punct de plecare tema violenței, a alienării și a culpabilității, toate acestea fiind supuse istoriei a două destine sociale,

două posibile fețe ale aceleiași realități într-o deschidere spre proza obiectivă. Narațiunea se construiește în jurul a două destine – acela al ziaristului Dan Toma și al lui Carol Măgureanu, conturându-se totodată o frescă a vieții sociale, o descriere obiectivă și realistă a societății rurale din epoca cooperativizării. Dan Toma devine, fără voia lui, judecătorul unor evenimente teribile care se petrec în satul Arini în contextul exproprierii țăranilor din mica comunitate rurală. Romanul este, astfel, o profundă și pătrunzătoare radiografie a destinelor celor doi protagoniști transformați în victime sau călăi, raportată la circumstanțele istoriei, ipostaze umane și situații prezentate cu acuratețe și rigoare descriptivă, într-o manieră gravă și cu o obiectivitate nuanțată de puseuri analitice.

Orgolii, considerat de critica literară și de publicul cititor ca fiind cel mai cunoscut roman al prozatorului redă destinul chirurgului Ion Cristian, victimă a corupției din sistemul medical. Romanul surprinde meandrele existenței doctorului Cristian, prin conturarea unui portret moral alcătuit prin tușe succesive, declanșându-se totodată analiza unor fenomene sociale de maximă intensitate. Naratorul și personajul se identifică, la nivelul ideilor și al motivațiilor, nu la nivelul destinului, căci, pentru a crea iluzia obiectivității, naratorul adoptă un ton al detașării, multiplicând punctele de vedere asupra faptelor. Vocile narrative aparțin doctorului Ion Cristian, specialist, reputat chirurg oncolog, obsedat de terapia cancerului, fiului său, Andrei, student eminent, preocupat de cunoașterea biografiei tatălui său, dar care trece printr-o criză de adaptare și de încredere, dar și lui Redman, fost procuror și prieten al doctorului Cristian, cea de-a patra voce fiind cea a delatorului al cărui jurnal surprinde prin realismul relatării într-un limbaj rudimentar.

Actul de creație se armonizează cu concepția despre viață a prozatorului, modelată de realitatea socială și politică, epică, filosofică sau pedagogică, pe care o experimentează într-un context situațional și existențial, conducând la reliefaarea unei teme predilecte a prozei lui Augustin Buzura - problematica libertății umane. Prin intermediul unor tehnici narrative originale, scriitorul sondează conștiința personajelor, evidențiind raportul dintre orgoliu și onestitate din alcătuirea lor morală. Eroii lui Augustin Buzura trăiesc, se mișcă pe scena vieții, evoluează în cursul existenței lor, fiind provocați mereu să se confeseze, istoria plasându-se în chip natural în cadența firului epic, contribuind substanțial la aprofundarea psihologiei protagoniștilor. În romanul lui Augustin Buzura tehnica monologului interior și fluxul conștiinței reprezintă procedee epice recurente, valorificate plenar în romane. În cadrul monologului

interior, granițele dintre interior și exterior, subiectiv și obiectiv se estompează, iar fluxul memoriei, asemenea unui curent de conștiință, oglindește ciocnirea dintre profunzimea sufletului și universul exterior. Lumea interioară este sondată prin intermediul mecanismelor introspecției, fiind dominată de tenebrele unui imaginar incontrolabil.

Vocile nopții, publicat în 1980, este un roman în care e reprezentată lumea proletariatului, prin prisma relațiilor dintre diverse categorii sociale în perioada postbelică, dintre grupuri diferite, cu mentalități, psihologii și interese contradictorii, ce se confruntă frecvent, producând tensiuni sau drame. Augustin Buzura surprinde în romanul său aceste noi categorii sociale în formare, cu personaje care locuiesc într-un cămin ce devine în mod simbolic un adevărat topos, coagulând tineri din toate mediile sociale, unii veniți din satele lor de origine, alții din închisoare. În mijlocul acestei lumi pestrice, protagonistul este Ștefan Pinte, fiul unui miner, un tânăr silit să-și abandoneze studiile în încercarea disperată de a se regăsi pe sine pe coordonatele unei lumi în dezagregare. Personaj cu o etică fermă, Ștefan Pinte se simte în derivă, deoarece nu acceptă compromisul, caută cu fervoare adevărul, reluând în alte condiții, dar cu datele sale existențiale drama doctorului Mihai Bogdan, drama ziaristului Dan Toma sau a profesorului Cristian din romanele anterioare.

Apărut în anul 1984, romanul *Refugii* este primul din ciclul *Zidul morții*, aducând în prim-plan imaginea unei femei care se trezește într-un loc total necunoscut, într-un spital de psihiatrie. Romanul este constituit dintr-o serie de monologuri interioare în care sunt inserate scrisori cu aspect confesiv ale unor experiențe dramatice. În *Refugii*, personajul principal este Ioana Olaru, a cărei confesiune acoperă tot spațiul cărții, căci în funcție de traiectoria eroinei se definesc și celelalte destine. Dragostea devine, în acest roman, unul dintre refugiile pe care personajele lui Augustin Buzura le caută cu obstinație, pentru a se retrage din calea unei realități apăsătoare. În acest context inedit, Ioana Olaru își re trăiește trecutul, evocând întâmplări din existența ei pe care o consideră lipsită de noroc. Traducătoare de limba engleză într-o întreprindere din localitatea Râul Doamnei, femeia trăiește drama singurătății și a fricii ca victimă a unei agresiuni, cartea devenind astfel o veritabilă cronică a existenței Ioanei Olaru, prezentând, în paralel, diverse alte întâmplări de viață din localitatea Măgura.

Romanul *Drumul cenușii* a apărut în anul 1988 și reprezintă cel de al doilea volum (după *Refugii*, 1984) din proiectata trilogie *Zidul morții*. E vorba de un roman social a cărui temă centrală este cea a „morții psihice”, temă predilectă a întregii creații literare a lui Augustin

Buzura, chiar de la romanul său de debut din 1970, *Absenții*. Tema *morții psihice*, recurentă în creația lui Augustin Buzura, străbate ca un fir roșu întregul ciclul romanesc, definindu-se ca imposibilitate a ființării depline a omului. Romanul *Drumul cenușii* impresionează prin capacitatea de a conserva un fior de speranță, scriitorul exprimându-și încrederea în șansele individului de rând de a lupta împotriva morții psihice, de a-și depăși limitele și umilința de a fi un umilit al destinului, subliniindu-se astfel dorința ființei umane demne de a trăi conform propriilor principii.

Recviem pentru nebuni și bestii, roman apărut în anul 1999, reface aceeași atmosferă dominată de tensiune epică, introspecție și examen de conștiință al personajelor, precipitarea de întâmplări sau răsturnări de situații care declanșează reflecții lucide pe tema existenței, atmosferă regăsită și în romanele anterioare. Roman al unor cazuri de conștiință, această narațiune urmărește în egală măsură implicațiile sociale, istorice și politice ale devenirii colective, fiind o cronică a vieții și a mentalului colectiv românesc, mai ales în ultimul deceniu de dictatură comunistă și în primii ani de libertate.

Romanul *Raport asupra singurătății*, apărut în anul 2009, este o „carte despre înțelegerea vieții, din perspectiva morții”¹, așa cum sublinia scriitorul însuși la apariția romanului pe care îl considera de departe cel mai apropiat și mai reprezentativ. Este o carte despre istorie, despre trecerea timpului, o carte care dezbate cu luciditate tema morții, reflectând obsesiile și modul de a gândi al autorului. Personajele privesc lumea din perspectiva trăirilor lăuntrice, angajându-se într-o confruntare directă nu cu societatea, ci cu obligațiile lor față de o existență supusă efemerității, în roman fiind sesizabilă o schimbare de atitudine și de tematică, accentul fiind plasat asupra iminenței morții, menținându-se interesul și față de tema morții psihice, fapt datorat într-o anumită măsură formației de medic psihiatru a lui Augustin Buzura.

Al treilea capitol, *Dincoace și dincolo de realism*, tratează realismul operelor literare scrise de Augustin Buzura, evidențiind realitatea socială surprinsă în romane. Analiza pe care ne-am propus-o a urmărit alegerea acelor elemente care pun în valoare caracterul realist al textelor în cauză. Acest demers are menirea de a sublinia crezul artistic al romancierului aflat în căutarea adevărului. Capitolul sondează cu atenție la detalii realismului creațiilor românești ale lui Augustin Buzura, evidențiind eleganța și rigoarea discursului și profunzimea ideilor. În accepțiunea scriitorului, realismul implică o „confruntare deschisă cu tabu-urile și

¹ Augustin Buzura, *Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ștefănescu*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 117.

prejudecățile”², astfel încât măiestria romancierului constă în arta de a zugrăvi viața unor personaje în doar câteva rânduri, selectând experiențe din viața cotidiană a unor oameni obișnuiți a căror existență este analizată cu minuțiozitatea unui clinician.

Augustin Buzura a ales să-și construiască întreaga operă literară în jurul conceptului de adevăr, de aceea romanele sale reprezintă, în egală măsură, veritabile documente de epocă, dar și scrieri cu caracter etic, lupta pentru adevăr echivalând cu supraviețuirea într-o perioadă politică supusă restricțiilor și abuzurilor. Ceea ce se remarcă de la primele rânduri ale fiecărui roman este stăruința scriitorului de a-și asuma argumentele unui realism neprelucrat artistic, materia primă a scrierilor sale fiind realitatea. În operele sale scriitorul este preocupat să surprindă propriul său mod de receptare a informațiilor multiple provenite din mediul ambiant, concepția sa despre viață, actul de creație literară reprezentând esența unei concepții de viață modelată de realitățile sociale, politice, filosofice, epice sau pedagogice cu care scriitorul este, la un moment dat, în contact.

De altfel, Augustin Buzura se dovedește un observator atent, grav și minuțios al realului, un prozator care percepe lumea prin lentilele realismului. În consecință, protagoniștii săi, asemenea creatorului lor, sunt căutători ai adevărului, gata să înfrunte teama, durerea, solitudinea, disperarea sau chiar moartea, crezul lor artistic, uimitor prin simplitate și profunzime, aparținând chiar prozatorului, el putând fi sintetizat în formula: „important este să spui ce crezi”³. În virtutea acestui principiu etic scriitorul a creat romane ce surprind întâmplări și scene reprezentative pentru un anumit context istoric, conturând destine impresionante și autentice, accentele realismului psihologic care planează asupra acestor creații conferind un nou suflu literaturii române contemporane.

În capitolul al patrulea, *Sub zodia lucidității. Tipologii ale personajelor* ne-am propus să realizăm o analiză a tipologiilor personajelor literare din operele lui Augustin Buzura. Impunându-se ca unul dintre cei mai reprezentativi romancieri din perioada postbelică, Augustin Buzura reconstituie în cărțile sale mărturii ale unor cazuri de conștiință, urmărind și implicațiile sociale, istorice și politice ale devenirii colective. Scriitorul întreprinde, în romanele sale, o acțiune de „reabilitare” a ideii morale și a personajelor intelectuale care devin exponenți ai concepției sale artistice. Personajul, selectat cu minuțiozitate din realitate, parcurge un traseu al

² *Ibidem*.

³ Augustin Buzura, *Recviem pentru nebuni și bestii*, Editura Rao, București, 2013, p. 27.

metamorfozei și transfigurării artistice, anumite laturi ale caracterului său fiind accentuate, altele estompate cu premeditare. Astfel, personajul este supus unui proces lent de elaborare, devenind un exemplu al modului în care scriitorul își asumă ritmurile și formele realității.

Cărțile lui Augustin Buzura sunt însă, de asemenea, adevărate jurnale clinice, cu personaje obsedate de adevăr și demnitate, preocupate de devenirea propriei conștiințe, de culpe sociale sau individuale, de violențe și diferite forme ale alienării, sau de avataruri ale lumii academice. Sunt oameni neliniștiți care își caută, uneori, salvarea în ironie, care suferă șocuri, fiind antrenați în fapte violente, primele lor reacții fiind dramatizarea, retrospectiva sau introspecția, corespunzând unor tipologii diverse: intelectuali traumatizați psihic de fapte și evenimente ce-i copleșesc, tineri proletari care caută adevăruri, oameni care trăiesc într-un plan al propriului imaginar, acutizat de trecutul lor recent, pe care luciditatea nu-i lasă niciun moment să se desprindă de realitatea pe care o experimentează într-o manieră proprie. O dată ce echilibrul fragil în care își consumă existența este diminuat sau distrus, protagoniștii își asumă luciditatea ca formă de viață, fiecare întâmplare de viață devenind pentru ei o dramă a ființei.

Analiza surprinsă în acest capitol a evidențiat modul în care Augustin Buzura aduce în atenție problematica raportului intelectualului cu lumea, a omului de știință cu epoca, cu semenii săi, romancierul creionând un portret realist, lipsit de patetism al protagoniștilor operelor sale. Augustin Buzura construiește, în același timp, un univers al degradării umane, în care există figuri cu dimensiuni grotești, malefice, impunându-se ca personaje unice în peisajul literaturii din era socialismului, cum ar fi turnătorul anonim, de profesie - o realitate esențială a sistemului de supraveghere polițistă a tuturor cetățenilor, personaje dubioase, lipsite de moralitate, care își spionează din umbră semenii, o individualitate primitivă, simbol al delațiunii instituționalizate. Personaje de acest tip scormonesc realitatea, o cercetează insinuant, scriu rapoarte odioase, recurgând la un limbaj agramat ce exprimă reperele unui dogmatism primitiv.

Eroii romanelor lui Augustin Buzura sunt obsedați de imaginea propriei identități, încercând să se mărturisească unul altuia, să-și explice deciziile luate cândva, utilizând tehnica discursului argumentativ și sperând astfel să obțină eliberarea de povara trecutului. Prin intermediul monologului interior, Buzura reușește să pătrundă în abisurile conștiinței, revolta eroilor săi evoluând de la simplu la complex, radiografierea personajului dilematic realizându-se printr-o ingenioasă utilizare a timpurilor verbale. Personajele din romane sunt caractere ficționale mereu însetate de adevăr, oameni tensionați, care găsesc în ironie o modalitate de adaptare la

cotidian, portretele lor fiind construite din tușe succesive care surprind, în general, o singură trăsătură dominantă, corespunzătoare intelectualului sau proletarului. Aceste personaje trăiesc cu impresia acută a unei omeniri deghizate, existența lor subsumându-se unui spectacol de teatru montat într-o ambianță degradată și degradantă.

În capitolul *Avatarurile receptării critice* am demonstrat modul în care, încă de la debutul lui Augustin Buzura, critica literară a sesizat capacitatea prozatorului de a construi un univers literar autentic, în care a conturat o societate în derivă, realizând o epopee a suferinței într-un sistem totalitar, toate acestea fiind realizate în detrimentul personajului, fapt care a atras reproșul criticilor vremii. Monica Lovinescu, dar și alți critici, își doreau ca romanele lui Buzura să reflecte într-o mai mare măsură revolta împotriva comunismului. Pe de altă parte, au existat și critici precum Cornel Regman care au acuzat limbajul neadecvat utilizat în romanul *Fețele tăcerii*. A fost deplânsă și obediența scriitorului față de ideologia oficială și neglijarea criteriului estetic în poza sa. Eugen Simion a vorbit despre formația de medic psihiatru a lui Augustin Buzura, deoarece romanele sale constituie o privire lucidă asupra mecanismelor societății, iar personajele conferă unitate universului narativ, aducând la suprafață trăiri interioare profunde și tensionate, demersul psihanalitic reprezentând o posibilă și adecvată modalitate de interpretare a textelor lui Augustin Buzura din perspectiva abisalității trăirilor psihice.

Scriitorul își asumă o poziție definită cu pregnanță: cea de opozant al regimului comunist, acest aspect fiind evident în cele șase romane publicate în perioada 1970-1988: *Absenții*, *Fețele tăcerii*, *Orgolii*, *Vocile nopții*, *Refugii*, *Drumul cenușii*. Sunt opere literare în care Augustin Buzura se arată interesat de modalitățile prin care individul este obligat să renunțe la trăsăturile care îl definesc, să se supună pentru a se integra într-o societate ale cărei repere fundamentale sunt violența, cenzura și teama. Factorul principal și pretextul care declanșează construcția operelor literare ale lui Augustin Buzura sunt definite și determinate de situația politică din România, fapt care este emblematic pentru incursiunile prozatorului în viața interioară a personajelor. Ceea ce devine de nesuportat în tot acest context este durerea psihică, definită prin sintagma „moarte psihică”, prin care putem înțelege imposibilitatea individului de a reacționa, de a se manifesta în deplină concordanță cu propriul sine. Sever îngrădită de politica culturală a partidului, de ideologie și cenzură, evoluția literaturii române în perioada regimului comunist este dramatic afectată, literatura fiind transformată într-un instrument de propagandă și văduvită de valorile sale estetice, principala ei sarcină fiind aceea de a contribui la re-formarea

individului, a „omului nou”. Orice abatere de la reguli era aspru sancționată, iar cei care aveau curajul de a surprinde în operele lor aspecte pe care partidul prefera să le păstreze sub tăcere, își periclita nu doar statutul, ci și libertatea de expresie. Cenzura funcționa cu vigilență și se depuneau toate eforturile pentru a se împiedica apariția cărților considerate a fi împotriva regimului sau a valorilor impuse de acesta. De aceea, rolul asumat de Augustin Buzura ca scriitor în această perioadă nu a fost unul comod, poziția sa în raport cu ideologia epocii fiind privită uneori cu suspiciune de critica literară.

Creațiile scriitorului sunt și o dovadă de curaj, prin realizarea unei radiografii a societății românești din perioada regimului comunist, analizând, însă, într-un mod obiectiv, sentimentele de furie, disperare, revoltă, teamă sau nostalgie ale personajelor sale. Augustin Buzura este, mai degrabă, moderat în ceea ce privește modul de a vorbi despre aspectele sensibile din România comunistă, însă el reușește să contureze în operele sale literare impactul unui regim totalitar asupra vieții individului și asupra evoluției societății românești.

În concluzie, prin temele predilecte, prin personajele conturate, prin problematica socială și politică abordată în romanele supuse analizei, se poate afirma cu certitudine că proza lui Augustin Buzura ocupă un loc important în literatura română. Răzvan Voncu subliniază faptul că romanele lui Buzura „au jucat un rol important în preservarea, pe cât a fost posibil, a unei imagini corecte asupra trecutului apropiat, într-o confruntare subterană permanentă cu ideologia și istoriografia oficială”⁴.

Temele predilecte din romanele scrise atât în epoca comunistă, cât și în perioada postrevoluționară subliniază conflictele interioare cauzate de discrepanța dintre statutul de intelectual al personajelor și provocările la care acestea sunt supuse de către sistemul social. Omul este surprins într-o încheștare permanentă cu istoria, iar planurile narrative trecut-prezent alternează permanent, conferind autenticitate discursului epic. Captiv într-o societate concentraționară, claustrantă, ființa umană trebuie să facă față angoasei existențiale, peste care se suprapun obsesia eșecului, neîncrederea, solitudinea și efortul de conservare a lucidității în fața presiunilor sociale și politice, dar și acceptarea compromisurilor sau asumarea unei stări de revoltă.

⁴Răzvan Voncu, *Turnanta Recviem pentru nebuni și bestii, o cheie a operei lui Augustin Buzura*, în revista „Cultura”, Nr. 20, septembrie, 2013.

Tipologic, personajele pe care Augustin Buzura le configurează sunt, în primul rând, intelectuali surprinși în momente de criză existențială, iar prin intermediul fluxului memoriei romancierul redă cu minuțiozitate gândurile, emoțiile, reacțiile și modul în care comportamentul acestora este influențat de evenimentele cu care eroii se confruntă: „Eroii lui Buzura refuză și se refuză, nu fără un orgoliu al autoflagelării. Inteligențe în fierbere, medici sau cercetători sau studenți aflați în luptă cu imposibilul (...) ei detestă, cu furie, cu energie, cu entuziasm adolescentin, spiritul tranacțional, viața inertă, incapacitatea de a trăi sublim”.⁵ Astfel, de foarte multe ori în existența acestor personaje, ele se regăsesc în situații aparent fără ieșire, făcând notă discordantă sau neîncadrându-se în contextul social, într-un efort voluntar sau involuntar de retragere din fața unui sistem al nedreptății și al umilinței.

Protagoniștii trăiesc o istorie potrivnică, dar implacabilă, în ciuda stărilor de revoltă permanentă care, uneori, se materializează prin fapte, în vreme ce drama existențială a acestora este accentuată de inutilitatea propriilor zbateri împotriva sistemului abuziv: „Eroii lui Augustin Buzura sunt tragici prin contradicția dintre aspirația grandioasă, purificată până la inuman de banalitate, și viața zilnică. Trăind paralizantele întrebări fundamentale, ei se umilesc și sunt umiliți, lovesc și sunt loviți”⁶. Cu toate acestea, în momentele de criză, acești eroi își păstrează luciditatea și rațiunea de a fi, principiile, chiar dacă acestea le complică drastic uneori existența, aceste principii incluzând unele valori general-umane: adevărul, binele, dreptatea, libertatea, frumosul, idealuri către care aspiră în ciuda restricțiilor impuse de o societate care li se opune constant. Fiind conștiințe interrogative, justițiare și intransigente, eroii lui Augustin Buzura „fac parte, ca structură psihologică și comportamentală, dintr-o familie spirituală nobilă. Intelectuali inadaptați, revoltați, medicii (Mihai Bogdan din *Absenții*, Ion Cristian din *Orgolii*), ziariștii (Dan Toma din *Fețele tăcerii*, Adrian Coman din *Drumul cenușii*), profesorii (Iustin și Ioana Olaru din *Refugii*) își introspectează eșecurile, dramele. Coborând în subterana labirintică a ființei, sapă tunele spre inima adevărului trăit. Când se întorc spre realitatea din afară, demască lașitatea, ipocrizia, parvenitismul, corupția, abjecția morală, abuzurile puterii”⁷. Pe de altă parte, unele din personajele romanelor lui Augustin Buzura sunt inadaptați care, „recapitulându-și eșecurile, refuză dresajul, ingerarea minciunilor și traversează seismice crize de conștiință”⁸. Fiind

⁵Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, ed. cit., p. 530.

⁶*Ibidem*, p. 533.

⁷Viorica Gligor, *Fețele adevărului*, în revista „Nord Literar”, nr. 9 (124), septembrie 2013, p. 9.

⁸Adrian Dinu Rachieru, *Augustin Buzura, editorialist*, în revista „Contemporanul”, nr. 6 (735), 2013, p. 21.

analizate cu o extraordinară atenție la detalii, personajele oferă acces la interioritatea lor, astfel încât „sondarea subiectivității ultragiante de abuzurile istoriei constituie centrul de greutate al acestor cărți problematizante. Spovedaniile lucide ale protagoniștilor sunt strigate de revoltă, țipete ale ființei încarcerate într-un univers concentraționar. Univers devorat de vină, de angoasă și disperare. Romanele lui Augustin Buzura reprezintă un autentic proces al comunismului, prin care sunt smulse măștile de pe chipul cosmetizat al ideologiei”⁹. În acest fel, romancierul prezintă din perspective diferite oamenii, modul de a gândi al acestora, întâmplările din viața lor sau felul în care ei aleg să se raporteze la realitate, fără a fi un judecător al faptelor și fără a da sentințe.

Opera literară a lui Augustin Buzura a fost receptată în mod diferit de critica literară. De exemplu, criticul Gheorghe Glodeanu afirmă în studiul dedicat lui Augustin Buzura din volumul *Măștile lui Proteu*, că romanele prozatorului ilustrează imaginea unui scriitor dedicat întru totul evenimentelor timpului său, iar creația sa artistică poate fi receptată sub forma unui răspuns la gravele problemele sociale identificate și tratate în manieră realistă. Totodată, prozatorul militează prin scrierile sale pentru dreptul la libertatea individuală, pentru dreptul la libera exprimare a gândurilor și pentru redescoperirea valorilor umane. Ion Simuț subliniază, la rândul său, rolul prozei lui Augustin Buzura de a reda, sub diferite forme, revolta omului înfrânt și umilit de propria sa existență, încercările acestuia de a se împotrivi alienării morale și lipsei de libertate, dar și încercările de păstrare a lucidității în ciuda presiunilor la care este supus de o societate în derivă.

Ceea ce creează Augustin Buzura prin romanele sale este o proză prin care surprinde condiția umană, în care analiza psihologică are un rol hotărâtor în descifrarea mesajului textelor literare. Pe fundalul istoriei se profilează una din marile teme abordate și de Marin Preda în romanele sale – conflictul dintre individ și istorie, o temă predilectă la Augustin Buzura prin care acesta dezvoltă la personajele sale psihologia fricii, angoasa existențială, obsesia eșecului sau a starea permanentă de revoltă a omului, astfel încât scriitorul ne apare,” într-o privire retrospectivă, conștiința estetică, ancorată responsabil din punct de vedere social, moral și politic în actualitatea cea mai sensibilă a condiției umane, de cea mai mare anvergură și de cel mai mare

⁹Viorica Gligor, *Fețele adevărului*, în revista „Nord Literar”, nr. 9 (124), 2013.

impact în continuitatea lui Marin Preda, în aspirația de a depune mărturie despre un timp, un spațiu și o experiență”¹⁰.

Astfel, se poate remarca predispoziția romancierului către analiza minuțioasă a temelor ce explorează universul interior al conștiinței și al gândirii umane, revelând cele mai profunde temeri prin care se nuanțează registrul trăirilor umane. Romanele scriitorului reprezintă mărturii profunde ale unor epoci și experiențe oglindind tragicul destin al omului supus angoasei, eșecului și revoltei în timpul epocii comuniste, o vreme în care îngrădirea libertății, represiunea și controlul, solitudinea ființei ultragiante sau iubirea neîmplinită reprezintă tot atâtea teme privilegiate. Augustin Buzura, romancier important al prozei contemporane, se distinge prin consecvența pe care o manifestă în creația sa literară. Manifestul său este îndreptat în direcția susținerii veritabilelor valori etice, acesta fiind motivul pentru care el nu abdică de la misiunea nobilă pe care o are, ci continuă să-și scrie operele literare și după Revoluția din 1989, publicând romanul frescă socială *Raport asupra singurătății*.

Referindu-se la temele abordate de romancier, Ioan Holban subliniază faptul că „valoarea textelor lui Augustin Buzura nu rezidă atât în fabula lor a cărei dezvoltare constituie, în fapt, un plan secund al narațiunii, cât în problematica vizată. În cazul acestor romane, cu o pronunțată componentă psihologică, nu interesează subiectul, ci temele abordate de narator prin intermediul unor personaje dilematice ale căror gânduri, sentimente, senzații, obsesii și convingeri sunt expuse și analizate în clipa rostirii memoriei. Temele fundamentale care rezultă din acest moment al confruntării ființei cu sine însăși constituie elementul esențial care conferă unitatea scriiturii lui Buzura, precizând astfel locul important pe care îl ocupă proza sa analitică în spațiul romanului românesc contemporan”¹¹.

Misiunea de scriitor angajat în viața cetății, așa cum o percepe romancierul, este aceea a unui căutător perpetuu al adevărilor general-umane, Augustin Buzura punând, prin creația sa literară, mai presus de orice aflarea adevărului. De altfel, acesta este în esență crezul artistic al scriitorului. Personajele sale devin eroi hiperlucizi, a căror prioritate este căutarea adevărului, așa cum subliniază Eugen Simion, pentru care Buzura este „un excelent prozator moralist, și temele lui privilegiate sunt adevărul și rădăcinile erorii. Se apropie, prin aceasta, de alți prozatori de azi, dar se diferențiază de ei prin decizia opțiunii și hotărârea de a merge până la capăt pe firul unei

¹⁰Ion Simuț, *Romanul ieșirii din totalitarism*, prefață la romanul *Recviem pentru nebuni și bestii*, Editura Rao, București, 2013, p. 5.

¹¹Ioan Holban, *Utopia omului perfectibil și antiutopia omului finit*, în revista „Convorbiri literare”, aprilie, 2013.

idei. Nu este, de altfel, greu de observat că romanele sale, deosebite ca stil, se referă la aceeași epocă socială și au, în genere, în studiu aceleași probleme morale”¹². Subliniind raportul dintre personaj, istorie, creația literară și liniile de forță ale temelor dezbătute de scriitor, Vianu Mureșan afirmă că universul prozei lui Augustin Buzura este „o stațiune experimentală a regresiei către animalitate, tocmai a omului societății multilaterale dezvoltate, trăitor în cea mai bună dintre lumi posibile. Expus vizibilității totale printr-un soi de mecanism panoptic, agresat în crezurile lui, terfelit ca intimitate, somat să se încoloneze, să intre în rând sau să piară, cel ce-și păstrează luciditatea înțelege că n-are cum scăpa din temnița istorică în care e captiv”¹³.

Ducând o permanentă luptă cu cenzura, Augustin Buzura nu a încetat să scrie literatură de calitate, dacă avem în vedere modul în care publicul a receptat operele sale literare, primindu-le cu entuziasm, investindu-le cu atributul valorii. Scriitorul a perceput cartea ca pe o modalitate de scăpare sau ca un mijloc prin care greșelile trecutului puteau fi evitate prin redeşptarea memoriei. Prin proza sa, scriitorul a urmărit constant ca cititorul să se conecteze la vibrația interioară a personajelor care acționează determinate de constrângerile social-politice ale regimului comunist, să înțeleagă modul de a gândi al oamenilor dintr-un anumit context istoric, oferind o imagine cuprinzătoare a unei epoci și a unei lumi complicate, prin deschiderea către resorturile psihologice ale ființei umane. Realismul acestui scriitor a identificat acele modele umane pe care le-a valorificat cu succes în romanele sale, creații ale unui prozator perseverent în lupta de a afirma adevărul, justiția, demnitatea. Nota comună a creațiilor românești ale prozatorului ar putea fi tendința către monumentalitate, obstinția de a crea ceva esențial și durabil. Chiar dacă uneori fraza este meticuloasă și greoaie, mesajul ce se degajă din paginile romanelor lui Augustin Buzura este plin de semnificație, având în centrul său destinul omului aflat sub povara istoriei. Luând în considerare faptul că omul este o ființă socială, iar preocuparea scriitorului se îndreaptă în direcția prezentării veridice a vieții, în fiecare operă artistică de valoare se poate identifica o realitate socială care nu poate fi ignorată atunci când destinul unui om, al unei familii sau al unui strat social este configurat. Așa cum nu se poate face abstracție de istorie, orice fenomen istoric provocând schimbări în existența și arhitectura ființei. Devotat semenilor săi, Augustin Buzura este preocupat de efectele sociale ale faptelor istoriei. El nu se rezumă doar la a relata întâmplări sau la a contura psihologia personajelor, ci surprinde

¹²Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. I, ed. cit., p. 496.

¹³Vianu Mureșan, *Transcendența oarbă în opera lui Augustin Buzura*, în revista „Tribuna”, 16-30 noiembrie, 2008, p. 8.

efectul modelator al realității asupra omului și asupra societății. Forța lui creatoare constă în cantitatea de adevăr pe care o investește în conturarea societății și a caracterelor pe care le creionează din dorința de a reda o imagine cât mai fidelă a realității. Chiar și la 20 de ani distanță de la evenimentele revoluționare din anul 1989, în ciuda faptului că cenzura a dispărut, „mizeria, degradarea, zarva politicianistă ne însoțesc cotidian, încât, în asprele sale rechizitorii, Buzura – constata N. Manolescu - «a rămas la fel de pesimist astăzi ca și ieri». Stilistic același și în scrierile postdecembriste, oferind expediții românești în căutarea adevărului (care «trebuie și poate fi spus»), el dezvoltă experiențe traumatizante pendulând între singurătate și frică, putere și umilință, revoltă și lașitate. Și care se refugiază în obositoare monologuri despletite (testând răbdarea cititorului), tocmai pentru a ajunge la salvatorul liman al eliberării morale”¹⁴.

Augustin Buzura s-a remarcat, prin cărțile și articolele publicate, ca un scriitor de consistență vigoare epică, dar și ca o conștiință atentă la reliefurile contradictorii ale lumii în care a trăit.

¹⁴Adrian Dinu Rachieru, *O conștiință interogativă*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2014, p. 37.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografia operei

1. Buzura, Augustin, *Absenții*, Editura Tinerama, București, 1991
2. Buzura, Augustin, *A trăi, a scrie*, Editura Limes, Cluj-Napoca 2009
3. Buzura, Augustin, *Bloc-notes*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981
4. Buzura, Augustin, *Capul Bunei Speranțe*, Editura pentru Literatură, București, 1963
5. Buzura, Augustin, *De ce zboară vulturul?*, Editura Tineretului, București, 1966
6. Buzura, Augustin, *Drumul cenușii*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992
7. Buzura, Augustin, *Fețele tăcerii*, Editura Albatros, București, 1991
8. Buzura, Augustin, *Orgolii*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985
9. Buzura, Augustin, *Raport asupra singurătății*, Editura Polirom, Iași, 2009
10. Buzura, Augustin, *Recviem pentru nebuni și bestii*, Editura Litera International, București, 2003
11. Buzura, Augustin, *Refugii*, Editura Corint, București, 2005
12. Buzura, Augustin, *Tentația risipirii*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003
13. Buzura, Augustin, *Teroare iluziei. Convorbiri cu Crisula Ștefănescu*, Ed. Polirom, Iași, 2004
14. Buzura, Augustin, *Vocile nopții*, Editura Minerva, București, 1993

B. Bibliografia critică

I. În volum

1. *** *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. 1, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000
2. *** *Dicționar antologic de literatură română: prozatori, istorici, critici literari, esești*, Editura Nova 2001, București, 1995
3. *** *Dicționar de critică literară*, Editura Orientul Latin, Brașov, 1995
4. *** *Dicționar de personaje literare din proza și dramaturgia românească*, Ediția a 4-a, vol. 2, Editura Paralela 45, Pitești, 2002
5. *** *Dicționarul scriitorilor români*, [Vol. 1] A-C, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995
6. Apolzan, Mioara, *Romane și romancieri din deceniul opt*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979

7. Alexandrescu, Emil, *Introducere în literatura română*, EDP, București, 2007
8. Bataglia, Salvatore, *Mitografia personajului*, Editura Univers, București, 1974
9. Barthes, Roland, *S/Z*, Editura Blackwell Publishing LTD, London, 1975
10. Boldea, Iulian, *Scriitori români contemporani*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2002
11. Buber, Martin, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992
12. Braga, Mircea, *Pe pragul criticii*, Editura Pranspres, Sibiu, 1992
13. Braga, Mircea, *Teorie și metodă*, Editura Imago, Sibiu, 2002
14. Călinescu, G., *Principii de estetică*, Editura pentru literatură, București, 1968
15. Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Editura Polirom, Iași, 2003
16. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995
17. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999
18. Cesereanu, Ruxandra, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006
19. Chința, Imelda, *Literatura rezistenței la totalitarism*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011
20. Cioculescu, Barbu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, Editura Vremea, București, 2003
21. Cordoș, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului al XX-lea*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
22. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988
23. Cosma, Anton, *Romanul românesc și problematica omului contemporan*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997
24. Cosma, Anton, *Romanul românesc contemporan*, București, Editura Eminescu, 1988
25. Christi, Aura, *Banchetul de litere*, Editura Ideea Europeană, București, 2006
26. Cristea-Enache, Daniel, *Concert de deschidere*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001
27. Cristea-Enache, Daniel, *Timpuri noi*, Editura Cartea Românească, București, 2009
28. Cristea, Valeriu, *Domeniul criticii*, Editura Cartea Românească, București, 1976
29. Cristea, Valeriu, *Interpretări critice*, Editura Cartea Românească, București, 1970
30. Cristea, Valeriu, *Modestie și orgoliu*, Editura Eminescu, București, 1984
31. Crohmălniceanu, Ovid, S. *Al doilea suflu*, Editura Cartea Românească, București, 1989

32. Croitoru, Alina, *Literatura română, rezumate ale textelor narative și dramatice studiate la liceu*, Editura Humanitas Educațional, București, 2005
33. Cubleşan, Constantin, *Augustin Buzura. Prozatorul sondărilor abisale*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018
34. Cubleşan, Constantin, *Efigii pe nisipul vremii*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2005
35. Dimisianu, Gabriel, *Fragmente contemporane*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004
36. Dimisianu, Gabriel, *Opinii literare*, Editura Cartea Românească, București, 1978
37. Dimisianu, Gabriel, *Lecturi libere*, Editura Eminescu, București, 1983
38. Dimisianu, Gabriel, *Nouă prozatori*, Editura Eminescu, București, 1977
39. Dimisianu, Gabriel, *Subiecte*, Editura Eminescu, București, 1987
40. Dimisianu, Gabriel, *Valori actuale*, Editura Eminescu, București, 1974
41. Dobrescu, Alexandru, *Foiletoane 2*, Editura Junimea, Iași, 1981
42. Gligor, Viorica, *Fefețe tăcerii. Dimensiunea morală a romanelor lui Augustin Buzura*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014
43. Glodeanu, Gheorghe, *Măștile lui Proteu: ipostaze și configurații ale romanului românesc*, Editura Libra, București, 2005
44. Holban Ioan, *Istoria literaturii române contemporane, Vol 2, Proza*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2006
45. Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, București, 1987
46. Iorgulescu, Mircea, *Al doilea rond*, Editura Cartea Românească, București, 1976
47. Iorgulescu, Mircea, *Ceara și sigiliul*, Editura Cartea Românească, București, 1982
48. Iorgulescu, Mircea, *Firescul ca excepție*, Editura Cartea Românească, București, 1979
49. Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974
50. Iorgulescu, Mircea, *Scriitori tineri contemporani*, Editura Eminescu, București, 1978
51. Ion Vlad, *Lectura romanului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988
52. Lintvelt, Jaap, *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere, teorie și analiză*, traducere de Angela Martin, Editura Univers, București, 1994
53. Lovinescu, Monica, *O istorie a literaturii române pe unde scurte, 1960-2000*, Editura Humanitas, București, 2014

54. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu asupra romanului românesc*, Editura Cartea Românească, București, 1981-1983
55. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică*, vol. I, Editura Aula, Brașov, 2000
56. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
57. Marino, Adrian, *Dintr-un dicționar de idei literare*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010
58. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987
59. Marino, Adrian, *Introducere în critica literară*, Editura Tineretului, București, 1968
60. Marino, Adrian, *Modern, modernism, modernitate. Eseuri*, Editura pentru literatura universală, București, 1969
61. Martin, Angela, *Conștiință și cuvânt*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019
62. Martin, Angela, *Între două lumi. Augustin Buzura, romancier și gazetar*, Antologie critică, Editura Tracus Arte, București, 2017
63. Martin, Mircea, *Generație și creație*, Editura Timpul, Reșița, 2000
64. Maison, Rouge, Isabelle de, *Arta Contemporană*, Editura Prietenii Cărții, București, 1980
65. Moraru, Cornel, *Textul și realitatea*, Editura Eminescu, București, 1984
66. Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea Românească, București, 2008
67. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Polirom, Iași, 2019
68. Pamfil, Alina, *Spațialitate și temporalitate*, Editura Dacopress, Cluj-Napoca, 1983
69. Perez, Herta, *Ipostaze ale personajului în roman*, Editura Junimea, Iași, 1979
70. Petraș, Irina, *Despre feminitate, moarte și alte eternități*, Editura Ideea Europeană, București, 2011
71. Pistolea, Vasile, *Augustin Buzura. Cruciada pentru adevăr*, Editura Tim, Reșița, 2016
72. Popa, Marian, *Homo fictus*, Editura pentru literatură, București, 1968
73. Popescu, Alice, *O socio-psihanaliză a realismului socialist*, Editura Trei, București, 2009
74. Popovici, Vasile, *Eu, personajul*, Editura Cartea Românească, București, 1988
75. Protopopescu, Alexandru, *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, 1978
76. Raicu, Lucian, *Critica – formă de viață*, Editura Cartea Românească, București, 1976
77. Regman, Cornel, *Explorări în actualitatea imediată*, Editura Eminescu, București, 1978
78. Regman, Cornel, *Patru decenii de proză literară românească*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004

79. Sângeorzan, Zaharia, *Conversații critice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980
80. Salvatore, Bataglia, *Mitografia personajului*, Editura Univers, București, 1974
81. Sasu, Aurel, Vartic, Mariana, *Romanul românesc în interviuri*, Vol. I, Editura Minerva, București, 1985
82. Simion, Eugen, *Scriitorii români de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1974
83. Simuț, Ion, *Arena actualității*, Editura Polirom, Iași, 2018
84. Simuț, Ion, *Critica de tranziție*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996
85. Simuț, Ion, *Diferența specifică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982
86. Simuț, Ion, *Augustin Buzura – monografie*, Editura Aula, Brașov, 2002
87. Sorescu, Sorina, *Romanele lui Augustin Buzura. O lectură metacritică*, Editura Aius, Craiova, 2014
88. Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane: 1941-2000*, Editura Mașina de scris, București, 2005
89. Teuțișan, Călin, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. II, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007
90. Tudoreanu, Ruxandra, *Personajul dilematic la Augustin Buzura*, Editura Arc, Chișinău, 1999
91. Ungureanu, Cornel, *Proza românească de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1995
92. Ungheanu, Mihai, *Arhipelag de semne*, Editura Cartea Românească, București, 1975
93. Vlad, Ion, *Convergențe*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972
94. Vlad, Ion, *Lectura romanului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983
95. Voiculescu, Marin, *Replici*, Editura Cartea Românească, București, 1983
96. Zăciu, Mircea, *Scriitori români*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
97. Zăciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I (A-C), Editura Fundației Culturale Române, București, 1995

II. În periodice

1. Bălu, Ion, Fețele tăcerii – *Roman al timpului interior*, în revista „Viața românească”, 100, Nr. 3/4, martie-aprilie 2004
2. Bălu, Ion, *Organizarea textului narativ în „Absenții”*, în revista „Convorbiri literare”, 135, Nr. 10, octombrie, 2001
3. Bălu, Ion, *Un experiment psihopatic*, în „Contemporanul. Ideea europeană”, 16, Nr. 9, septembrie 2005
4. Boca, Mariana, *Augustin Buzura și ficțiunile societății închise*, în revista „Vatra”, 31, Nr.3-4, martie-aprilie 2004
5. Boldea, Iulian, *Augustin Buzura – 75*, în revista „Vatra”, Nr. 1-2, 2014
6. Boldea, Iulian, *La noi, din păcate, „revizorii” au fost, acum, ca și în vremurile de tristă amintire, niște politrucii*, în revista „Vatra”, Nr. 6-7, 2013
7. Betea, Lavinia, *Despre documentarea cu privire la greva minerilor din 1977*, interviu cu Augustin Buzura, în „Jurnalul”, 7 august, 2007
8. Buciu, Marian, Victor, *Augustin Buzura: notații despre text și context*, în revista „Vatra”, Nr. 1-2, 2014
9. Criș, Mariana, *Scriitorul aflat sub povara timpului*, în revista „Luceafărul”, Nr. 27, 16 iulie, 2003
10. Criș, Mariana, *Teme fundamentale în opera lui Augustin Buzura*, în revista „Cultura”, nr. 503, 12 februarie, 2015
11. Cristea-Enache, Daniel, *Sectorul suflete (I-II)*, în revista „România literară”, 40, Nr. 5, 8 februarie, 2008, p. 11; Nr. 6, 15 februarie, 2008
12. Cubleşan, Constantin, *Un roman despre dragoste, viață și moarte*, în „Astra”, Anul IV, Nr. 33, august, 2009
13. Dimisianu, Gabriel, *Scrisul - o mărturie*, în revista „România literară”, 14, Nr. 41, 8 octombrie, 198
14. Gligor, Viorica, *Fețele adevărului*, în revista „Nord Literar”, Nr. 9 (124)/2013
15. Glodeanu, Gheorghe, *Augustin Buzura – 70*, în revista „Nord literar”, Nr. 9 (64), septembrie, 2008
16. Glodeanu, Gheorghe, *Augustin Buzura despre Teroarea Iluziei, (II)*, în revista „Nord Literar”, Nr. 3 (22), martie 2005

17. Glodeanu, Gheorghe, *O voce marcantă a prozei contemporane*, în revista „Mișcarea literară”, nr. 3-4/ 2013
18. Glodeanu, Gheorghe, *Romanul ca radiografie acidă a societății totalitariste*, în revista „Vatra”, Nr. 1-2, 2014
19. Holban, Ioan, *Generația '60, romancierii: Augustin Buzura*, în revista „România literară”, Nr. 04-05, 2021
20. Holban, Ioan, *Utopia omului perfectibil și antiutopia omului finit*, în revista „Convorbiri literare”, 13 aprilie 1986
21. Iorgulescu, Mircea, *Absenții de Augustin Buzura*, în revista „România literară”, nr. 8, 18 februarie, 1971
22. Iorgulescu, Mircea, *Cinci critici despre o carte*, în revista „România literară”, nr. 10, 4 mar. 1971
23. Iorgulescu, Mircea, *Radiografia fricilor*, în revista „România literară”, Nr. 45, 2006
24. Iorgulescu, Mircea, *Romanul unei lumi deraiate – Refugii*, în revista „România literară”, Nr. 19, 18-24 mai, 2005
25. Iorgulescu, Mircea, *Problematică și construcție*, în revista „România literară”, serie nouă, anul X, Nr. 25, joi, 23 iunie, 1977
26. Iorgulescu, Mircea, *Ultima singurătate*, în revista „Cultura”, Nr. 28, iulie, 2009
27. Manolescu, Nicolae, *Romanul de moravuri*, în revista „România literară”, 10, Nr. 19, 12 mai 1977
28. Manolescu, Nicolae, *Un roman social și psihologic*, în revista „România literară”, Nr. 36, 1980
29. Martin, Mircea, *Un roman, un autor: Drumul cenușii de Augustin Buzura*, în revista „România literară”, anul XLVI, Nr. 47, noiembrie 2014
30. Mureșan, Vianu, *Transcendența oarbă în opera lui Augustin Buzura*, în revista „Tribuna”, nr. 149, 16-30 noiembrie 2008
31. Muthu, Mircea, *Personaj și formele lecturii*, în „Caiete critice”, Nr. 12, 1982
32. Petraș, Irina, *Augustin Buzura – 75 de ani. Vârstele singurătății*, în revista „România literară”, Nr. 40, 2013
33. Podgoreanu, Traian, *Structura „Fețelor tăcerii”*, în revista „România literară”, 16, Nr. 44, 3 noiembrie 1983

34. Rachieru, Adrian, Dinu, *Augustin Buzura, editorialist*, în revista „Contemporanul. Ideea Europeană”, Nr. 6 (735), 2013
35. Rachieru, Adrian, Dinu, *O conștiință interogativă*, în revista „Vatra”, Nr.1-2, 2014
36. Revnic, Ioana, *Augustin Buzura: M-am retras din lumea literară din lipsă de timp*, în revista „România literară”, Nr. 46, 23 noiembrie 2007
37. Sălcudeanu, Nicoleta, *În absența cenzurii*, în revista „Vatra”, 31, Nr. 9-10, septembrie-octombrie 2004
38. Simuț, Ion, *Augustin Buzura, Orgolii*, în revista „Echinox”, 9, Nr. 6-7, iunie-iulie 1977
39. Simuț, Ion, *Romanul ieșirii din totalitarism*, în revista „Contemporanul. Ideea europeană, anul XXIV”, Nr. 6 (735), iunie, 2013
40. Simuț, Ion, *Oglinzi deformate*, în revista „România literară”, 38, Nr. 36, septembrie 2006, p. 13
41. Simuț, Ion, *Opțiunea pentru modernitate ca formă a libertății*, în revista „Cultura”, 26 septembrie, 2013
42. Sorianu, Vlad, *Augustin Buzura, Drumul cenușii*, în revista „Ateneu”, 26, Nr. 8 (237), august 1989
43. Szilagyi, Antoaneta Adela, *Psychic death and the courage of telling the truth in Augustin Buzura's works*, în revista „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 23, 2020
44. Szilagyi, Antoaneta Adela, *Augustin Buzura - publicist and fiction writer*, în revista „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 25, 2021
45. Szilagyi, Antoaneta Adela, *Augustin Buzura. The psychological novel - Orgolii*, în revista „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 27, 2022
46. Ștefănescu, Alex., *Fețele romanului*, în revista „România literară”, 30, Nr. 9, februarie 1997, p. 4
47. Ștefănescu, Alex., *La o nouă lectură – Augustin Buzura*, în revista „România literară”, anul XXXVII, Nr. 31, august, 2004
48. Ștefănescu, Alex., *Romanul „Refugii” lansat la New York: Evenimentul literar*, în revista „România literară”, 28, Nr. 23, 14-20 iunie 1995
49. Teuțișan, Călin, *Augustin Buzura: „Recviem pentru nebuni și bestii”*, în revista „Apostrof”, 14, Nr. 12 (163), 2003

50. Teuțișan, Călin, *Orgolii sau despre trădarea cuvintelor*, în „Contemporanul – ideea europeană”, 15, Nr. 6, iunie 2004
51. Ungureanu, Cornel, *Dacă fiecare revoluție își devorează liderii*, în revista „Nord Literar”, Nr. 9 (124), septembrie 2013
52. Urian, Tudorel, *Dialoguri între două lumi*, în revista „România literară”, nr. 40/2004
53. Vlad, Ion, *Romanul observației analitice*, în revista „Tribuna”, 24, Nr. 35, 28 august, 1980
54. Voncu, Răzvan, *Turnanta Recviem pentru nebuni și bestii, o cheie a operei lui Augustin Buzura*, în revista „Cultura”, Nr. 20, septembrie, 2013
55. Vrancea, Dinu, *Augustin Buzura, De ce zboară vulturul?*, în revista „Steaua”, 17, Nr. 11, noiembrie 1966
56. Vulpescu, Ana Maria, *Fețele tăcerii este o mărturie că nu toți am fost lași sau ticăloși – dialog cu Augustin Buzura*, în „Jurnalul Național”, 16 martie, 2011
57. Voncu, Răzvan, *Turnanta Recviem pentru nebuni și bestii, o cheie a operei lui Augustin Buzura*, în revista „Cultura”, Nr. 20, septembrie, 2013
58. Vrancea, Dinu, *Augustin Buzura, De ce zboară vulturul?*, în revista „Steaua”, 17, Nr. 11, noiembrie 1966
59. Vulpescu, Ana Maria, *Fețele tăcerii este o mărturie că nu toți am fost lași sau ticăloși – dialog cu Augustin Buzura*, în „Jurnalul Național”, 16 martie, 2011